

פרשת קדושים

הלנת פעולת שכיר

לא תעשק את רעך ולא תגזל לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר: (ויקרא פרק יט, יג)
ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש כי עני הוא ואליו הוא נשא את נפשו ולא יקרא
עליך אל ה' והיה בך חטא: (דברים פרק כד, טו)

מנין המצוות

במצות תשלום שכר פועל יש עשה אחת ושני לאוין, לא תלין וכו', ולא תבא וכו', וביומו
תתן שכר, אבל מוני המצוות לא מנו אלא העשה ולא אחד. וז"ל הרמב"ם (מצות עשה ר)
היא שצונו לתת שכר השכיר ביומו ולא יאחרהו ליום אחר, והוא אמרו יתעלה (שם) ביומו
תתן שכרו, ודין מצוה זו שיהיה שכיר יום גובה כל הלילה ושכיר לילה גובה כל היום, כמו
שנבאר (מצות ל"ת רלח). ושם (קיא, א) התבאר שזה מחוייב בכל שכיר, **בין גוי בין**
ישראל, מצות עשה לפורעו בזמנו.

ובמנין הלאוין (ל"ת רל"ח) כתב והיא שהזהירנו מדחות השכיר ושלא לאחר שכרו אצלנו,
והוא אמרו (קדושים יט) לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר. וזה אם היה שכיר יום הנה
הוא גובה כל הלילה לאמרו עד בקר, ואם היה שכיר לילה הנה זמן פריעתו כל הלילה וכל
היום, ולא תבא השמש קודם שיפרעהו, והוא אמרו (תצא כד) ביומו תתן שכרו ולא תבא
עליו השמש. ואין זה שתי מצות, ואמנם היא מצוה אחת, ובאו בה שני לאוין כדי להשלים
דין המצוה, וזה שאנחנו באלו השני לאוין ידענו זמן הפרעון מתי הוא.

שורש המצוה

וכתב בספר החינוך (מצוה תקפח) ששרשי המצוה הוא מה שמבואר בכתוב, כי כל שכיר
ברוב צריך לשכרו למזונותיו, על כן אין ראוי לאחר לו מזונותיו, וכענין שכתוב כי עני הוא
ואליו הוא נושא את נפשו, ופירשו זכרונם לברכה (שם קיא, א) על השכר הזה עלה בכבש
ונתלה באילן, והאל בחסדיו ציונו ללמד נפשנו במדת החמלה והחסד, ונשלים לכל בריה
חוקה בעת הצורך למען נזכה ונכשר לקבל טובו, כי חפץ לעשות חסד הוא כמו שכתבתי
הרבה פעמים.

בגוי

הנה הבאנו לשון הרמב"ם בסה"מ שבנוגע לגוי, יש מצות עשה, אבל אינו עובר על הלאו,
ומציין לסוגיא דב"מ (קיא, א), אבל כנראה שיד הצנסור נגע בו, שבסוגיא שם מדובר על
גר תושב, וכן מבואר ברמב"ם (הלכות שכירות פרק יא) וז"ל וגר תושב יש בו משום ביומו
תתן שכרו, ואם איחרו אינו עובר בל"ת. והבדל גדול יש בין גר תושב לגוי, שגר תושב
קיבל עליו ז' מצוות ב"נ, ומותר לגור ואנחנו מצווין עליו להחיותו, א"כ אין להוכיח מגר
תושב לגבי גוי. שוב ראיתי בספר החינוך (מצוה רל) שהבין דברי הרמב"ם כפשוטו, וזה
לשונו וזה הדין דגר תושב מפורש במשנה פרק המקבל, **וכתב הרמב"ם זכרונו לברכה**
דהוא הדין לבן נח. ועי' במנחת חינוך שכבר תמה עליו שלא מצא זה ברמב"ם, ובוודאי
שאינו עובר, וכנראה לא היה לו למנ"ח ספר המצוות של הרמב"ם. ועי' בספר שדי חמד

(מערכת הכללים ב, סח) שתמה לא מוזכר בפוסקים שעובר אפילו בגוי, דבשלמא אם אינו נוהג אלא בגר תושב ניחא, שאין גר תושב נוהג בזמן הזה, משום דאינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג, אבל אם נוגע גם בגוי היה להם לפוסקים להביאו.

קטן - ביבי סיטר

לפעמים מבקשים מקטן לעשות משהו, כגון לעזור בסחיבת חבילות וכדומה, ומבטיחים לו איזה תשלום, כותב החפץ חיים (אהבת חסד פ"ט אות ה) שאם אינו משלם לו ביום שסיים "עבודתו", עובר משום לא תלין, ומבטל מצות עשה של וביומו תתן שכרו, אע"פ שמדובר בקטן.

ועי"ש שמוכיח כדבריו ממה שכתב הרמב"ם (הלכות שכירות פרק יא, ו) שאפילו בשכיר קטן קיים הדין שאם תבע לבעה"ב בזמנו, ואמר בעל הבית נתתי לך שכרך והשכיר אומר לא נטלתי, שישבע השכיר בנקיטת חפץ ויטול, מפני שבעל הבית טרוד בפועליו, וזה השכיר נושא נפשו לזה. משמע שאם תבעו לאחר זמנו אינו נשבע, והטעם בגמ' משום שחזקה שאין בעה"ב עובר משום לא תלין, א"כ מבואר שגם בקטנים עוברים על לא תלין. ולפי"ז מי ששכר "ביבי סיטר", אפילו היא קטנה, צריך ליזהר לשלם מיד בסיום העבודה, דאם לא ישלם עד סוף היום, היכא שהעבודה הסתיימה ביום, או עד סוף הלילה, היכא שהעבודה הסתיימה בלילה, עובר על לאו דלא תלין, ומבטל עשה דביומו תתן שכרו.

תביעת הפועל ומחילת הפועל

אלא דיש להסתפק היכא שהביבי סיטר לא תובעת הכסף, האם בעה"ב עובר על לא תלין. דהנה מבואר בגמ' (בבא מציעא קיב, א) דאינו עובר אא"כ הפועל תובע אותו, דהכי איתא התם, תנו רבנן לא תלין פעלת שכיר, יכול אפילו לא תבעו תלמוד לומר אתך לדעתך, א"כ היה מקום לומר שאינו עובר אם היא לא תובעת שכרה. אבל עי' בספר אהבת חסד (פרק ט, נתיב החסד אות כט) שהיכא שהפועל הגיע אצל הבית אע"פ שאינו תובעו להדיא עובר, משום דאמרינן דמחמת כיסופא לא תבעו, ולא מחמת מחילה. א"כ ה"נ זה שהביבי סיטר לא תובעת שכרה אינו אלא מחמת בושה, ושפיר עובר. ואין לחלק דשם הגיע הפועל לביתו של בעה"ב, א"כ מוכח שהוא רוצה הכסף, א"כ עצם היותו שם הוי כתביעה, אלא שמתבייש מלתובעו בפה, אבל כאן היא כבר היתה שם, ואין כאן "תביעה" בזה שהיא שם. דזה לא נכון, דמבואר בספר אהבת חסד דלא צריך תביעה ממש, אלא שאם לא תבע אז מוכח שמוחל לו על התשלום המידי, שהרי כתב (שם, נתיב"ח אות לב) שהיכא שהפועל נאנס, ולא יכול לבא לתבוע, או לשלוח שליח, חייב בעה"ב להביא לו הכסף, משום דכל הסיבה שפטור היכא שאינו תובע הוא משום דמוכח שמחל, וכאן אין הוכחה שהרי נאנס, א"כ בכל מקרה דליכא הוכחה שמוחל פשוט שעובר, א"כ ה"ה בבי סיטר שאינה תובעת כספה, בוודאי שאין היכרח שמחלה, ואדרבה מסתבר טפי לומר שמשום כיסופא אינה תובעת. וכן ראיתי שפסק הגר"ש זעפראני שליט"א בספרו ל"ב נתיבות הלכה (נתיב כ"ט).

ויש להסתפק מה יהיה הדין אם בעה"ב מבקש מהביבי סיטר שתמחול לו על התביעה לקבל הכסף מיד, דאם היא גדולה בוודאי תועיל מחילתה ולא יעבור על הל"ת, ולא יבטל העשה, אבל אם היא קטנה אולי אין מחילת קטנה כלום, ואם לא ישלם בזמן, יעבור על עשה ול"ת. ואפילו אם יש כאן מחילה, אע"פ שאינו עובר, אבל עדיין לא קיים מצות עשה, ואם יתן בזמן, יקיים מצוה דאורייתא. ולכן **החכם עיניו בראשו**, ידאג שלפני שמגיע

הביתה, שיהיה לו כסף מזומן לשלם להביבי סיטר, ובדרך הביתה ידאוג לעצור בכספומט להוציא הכסף.

מתנה עם הפועל

כתב הש"ך (חו"מ סימן שלט ס"ק ב) בשם ספר חסידים (סימן תתרע"א) אם תשכיר סופר לכתוב לך, תתנה עמו שלא תהיה בבל תלין פעולת שכיר, שמא כשיתבע לא יהיה לך ליתן לו, ואף על פי שתעשה תנאי עמו תתן לו כשיתבע אם תוכל, ואין בזה מתנה על מה שכתוב בתורה, שהרי אמרו חכמים אדם מתנה עם פועל להאכילו לחם צר ומים לחץ אף על פי שחייב להאכילו כסעודת שלמה.

עי' בשו"ת משנת יעב"ץ (חו"מ סי' מה) שדן באריכות בגדר הלנת שכר שכיר, האם היא גדר של ממון, דהיינו שיש להפועל זכות ממון לקבל הכסף בזמן, או דילמא אין כאן אלא ענין של מצוה ואיסור. וכתב שדין של הספר חסידים תלוי בחקירה הנ"ל, דאם נאמר שיש כאן דין ממון אז יכול להתנות, משום דקי"ל דבדבר שבממון תנאי קיים, אבל אם אין כאן אלא ענין של איסור לא מועיל תנאו.

מת הפועל

אבל עי' בספר אהבת חסד (פרק ט) שכתב שאם מת הפועל, אין החיוב לשלם בזמן עובר לבן, משום שאין כאן חיוב ממוני ששייך בירושה, אלא איסור בעלמא, ואיסורא לבריה לא מוריש. ועי"ש שמוכיח כדבריו מהרא"ש (פרק התקבל) שפסק כרב לגבי שכיר שעוה, משום שהלכתא כרב באיסורא, הרי לן שאין כאן ענין ממוני אלא איסור בלבד. ובקשר להספר חסידים עי' מש"כ הה"ח (אהב"ח פ"י נתייה"ח אות כ"ד) ואכמ"ל.

שוה כסף או מזומן

כתב הש"ך (חו"מ סימן שלו ס"ק ד) שאפילו אם אין לו לבעל הבית רק הדבר שעשה הפועל, צריך לטרוח ולמכור ולהשתדל לו מעות מזומנים. עי"ש שמביא דין זה מכמה וכמה ראשונים. ועי' בפתחי תשובה (ס"ק א) שבספר דברי משפט (ס"ק ב) כתב דלפי מ"ש רש"י (ב"מ קיח, א ד"ה אין שומעין לו) שהטעם משום דכתיב (ויקרא יט, יג) לא תלין שכרו, מאי דאתני בהדיה, משמע לפי"ז שהיכא דשלח שליח לשכור פועלים, ואמר השליח שרכם על בעל הבית, דבכה"ג אינו עובר על בל תלין, (כבסימן של"ט סעיף ז) א"כ יכול לומר טול מה שעשית בשכרך. אך בשיטה מקובצת שם (ק"ז, ב ד"ה מה ששנינו בפועל) כתב בשם רשב"א דמשכרו לא משמע מידי, אלא הטעם הוא דלא נשכר לו אלא דצריך למזונות לערב, ושלא יהא צריך לירד לשוק לחזור ולמכור, ולפי"ז אפילו היכא דשלח שליח שאינו עובר על בל תלין, מ"מ אינו יכול לומר טול מה שעשית בשכרך. ועי"ש עוד שהביא מחלוקת סמ"ע וש"ך לגבי מילי דאכילה, אבל כתב על פי הרש"ש (ק"ח, א) דאולי דוקא בחטין ושעורין דאינן ראויין לאכילה כמות שהן, אבל פת אפוי וכיוצא גם הש"ך יודה.

אם אין לו מה לשלם

אם הפועל לא תבע לבעה"ב, או שתבעו אין לבעה"ב כסף אינו עובר, כמו שכתוב בשו"ע (חו"מ סימן שלט סעיף י) וז"ל אין בע"ה עובר משום בל תלין (ויקרא יט, יג), אא"כ תבעו השכיר, לא תבעו, או שתבעו ולא היה לו מעות ליתן לו, אינו עובר. וכתב הסמ"ע (ס"ק כ) דדרשינן "לא תלין פעולת שכיר אתך", שיש לך אתך.

האם חייב ללוות

ועי' בפתחי תשובה (ס"ק ח) שבשו"ע של הגה"ח מהר"ש זלמן כתב בשם האר"י ז"ל, דמ"מ מידת חסידות ללוות ולפרוע לשכיר בזמנו. ובספר אהבת חסד (פרק ט, ז) כתוב דאם יכול להשיג מעות ללוות, צריך ללוות כדי שיהיה יכול לקיים מצות עשה של ביומו תתן שכרו. ועי' שם בנתיב החסד (אות כא) שמקורו הוא סוגיא דמנחות (מא, א) במעשה דרב קטינא שהיה לבוש בגד של פשתן שפטור מציצית, ואמר לו המלאך שאע"פ שאינו חייב ללבוש בגד של ד' כנפות כדי לחייב עצמו בציצית, אבל בזמן דאיכא ריתחא (כעס) ענשינן אעשה. רואים שיש לאדם להשתדל להכניס עצמו לחיוב מצוה, אפילו באופן שאינו מחויב, א"כ ה"נ יש לו להלוות כסף כדי לקיים מצות ביומו תתן שכרו.

אבל כבר העירו שבתוספות ישנים (שבת לב, ב) מבואר שאפילו בעידן ריתחא אינו נענש אלא היכא שעשה משהו לפטור עצמו, אבל בזה שלא הכניס עצמו לחיוב אינו נענש. אלא שממשה רבינו רואים שזה דבר ראוי. וז"ל דדוקא בימיהם שהיו מלבושיהם כך בארבע כנפות, היו נענשים מי שלא היה להם ציצית, כדמוכח (מנחות מא, א) גבי א"ל מלאכא לרב קטינא כו', אבל השתא שאין העולם רגילים במלבושים כאלו, אין צריך לקנות, אך טוב לקנות טלית ולברך עליו בכל יום, כדאמר בסוף פרק קמא דסוטה (יד, א) וכי לאכול מפריה היה רוצה משה, (ליכנס לא"י) אלא אמר משה מצוה שאוכל לקיים יתקיים על ידי. וכ"ה בתוס' (ערכין ב, ב) וז"ל דווקא באותן הימים דכל הטליתות היו בת ארבע כנפות, איכא עונש לאותו שמשנה אותו להיפטר, אבל בזמן הזה שרוב הטליתות פטורין, אין עונש למי שאינו קונה ארבע כנפות. אבל גם לדבריהם יש עכ"פ ענין להשתדל בקיום מצוות שאינו חייב בהם, כמו שמצינו אצל משה רבינו.

ועי"ש עוד שמביא דברי רש"י (ויקרא יט, יג) שלפיכך זמן גבוי שכרו כל היום, לפי שנתנה תורה זמן לבעל הבית עונה לבקש מעות. משמע שחייב "לבקש מעות", דהיינו ללוות כסף כדי לפרוע לפועל. גם רצה לדייק כן מדברי ספר החינוך (מצוה תקפח) שכתב שאם לא תבעו, או שאין לו כלום שיפרע לו, אינו עובר, שלא חייב הכתוב אלא בשיש לו בביתו, או שיכול לפרוע, אבל אם אינו יכול לפרועו באותו יום, אלא אם כן יאבד הרבה משלו לא חייב הכתוב בזה לפי הדומה, ומכל מקום ראוי לכל בן דעת להיות הכסף בידו טרם ישכור הפועלים. משמע שאם "יכול לפרועו" חייב, והיינו שיכול ללוות. אבל עי"ש שדחה הראיה, דאולי כוונתם שאם יש לו שכורה שיכול למכור, חייב למכור כדי להשיג כסף. ואולי מדויק כן מלשון החינוך שכתב, "אם אינו יכול לפרועו באותו יום, אלא אם כן יאבד הרבה משלו לא חייב", משמע שהדיון הוא על מכירת חפצים.

לפרוט מטבע גדול ולהוציא כסף מהכספומט

עוד מדייק הח"ח מהחינוך (הנ"ל), שאם אינו חייב להפועל אלא קצת כסף, ויש לו מטבע גדול ואינו רוצה לפרטו, חייב לפרטו, שרק היכא "שיאבד הרבה משלו" פטור, אבל לפרוט מטבע גדול אין זה מקרי שיאבד הרבה משלו, וחייב לפרטו.

גם מבואר לפי כל הנ"ל שאם יש לו כסף בבנק, שמחויב ללכת להבנק ולהוציא הכסף מהכספומט, שהרי זה מקרי שיש לו כסף, אע"פ שצריך להטריח את עצמו כדי להשיג הכסף. ויש לדון כמה הוא צריך להטריח את עצמו, שאם הכספומט הוא במרחק גדול ממנו, האם הוא עדיין חייב, וצ"ע.

עונג שבת או שכר שכיר

כתב הביאור הלכה (סימן רמב) שאם יש לו רק מעט מעות, ובא שכיר לתבוע עבור פעולתו שגמר לו היום, [דאם גמרו מאתמול אין עליו רק איסור דבל תשהה, וכמבואר בחו"מ (סימן שלט, ח) וז"ל עבר זמנו, אין בעה"ב עובר משום בל תלין, ומכל מקום חייב ליתן לו מיד, ובכל עת שישהה עובר על לאו של דבריהם, שנאמר אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן, ויש אתך (משלי ג' כ"ח), והוא כשאר בע"ח דעלמא. ובת"ח יש לעיין עיין יומא (פז, א) היכי דמי חילול השם וכו'.] דצריך ליתנם להפועל כדי לקיים מה שכתוב ביומו תתן שכרו, ולא תבא עליו השמש, אף שע"ז לא ישאר לו במה לענג השבת, דחייב תשלומי שכיר בזמנו הוא מדאורייתא, ומצות עונג שבת אינו אלא מדברי קבלה, ולכן אין בכחו לדחות מצות פריעת שכר שכיר. ואפילו להפוסקים דזה ג"כ הוי מדאורייתא, שם הוי עשה ולא תעשה, ולא אתי עשה ודחי לא תעשה ועשה (יבמות כא, א) וזה לא מיקרי כתבעו ואין לו, דאינו עובר בבל תלין. אבל יש להעיר שאם מיירי בעוד היום גדול, א"כ אינו עובר עכשיו א"כ למה אסור לו לקנות צרכי שבת, שעכשיו מוטל עליו לקנות צרכי שבת, והחייב לשלם לפועלו אינו אלא בסוף היום. ויש ליישב עפ"י מה שכתב הח"ח באהבת חסד כמו שיבואר להלן.

הוצאת מעותיו לסחורה היכא שע"ז לא יהיה לו כסף בסוף היום

כתב בספר אהבת חסד (פרק ט, ט) שאחר שנשלם פעולת שכיר יש לו לבעה"ב ליהזר שלא יוציא מעותיו לסחורה, כשיודע שע"ז לא יהיה לו אח"כ במה לשלם להשכיר, אפילו לא תבעו השכיר עדיין. וכל שכן להוציא מעותיו לשכורה אחר שתבעו, דבוודאי אסור, ועובר משום ביומו תתן שכרו.

ועי' בניה"ח (אות כ"ד) שמשעה שהשלים פעולתו, (אפילו אם לא תבעו) מקרי מטי זמן חיוביה לתשלומין ונשתעבד לשלם לו ואיך יוציא מעותיו. ולגבי היכא שכבר תבעו כתב (שם אות כ"ה) להסתפק במה דדרשינו מ"אתך", דאינו עובר אא"כ יש לו, האם הכוונה שאין לו בסוף הזמן, דאז פטור, אפילו אם היה לו מקודם והוציאו לפני סוף הזמן, או דילמא, אם היה לו כסף בזמן שכבר תבעו, אז אם הוציא הכסף לפני סוף היום עובר בלאו ועשה. ועי"ש שאפילו לפי הצד שאינו עובר בלאו תלין, אבל על העשה ש"ביומו תתן שכרו" בוודאי עובר, שמשעה שנגמר פעולת השכיר כבר התחייב בהמצוה, ודומה לשאר מצוות התלויות בזמן, כמו מילה ושופר ולוב דאף שיכול לקיים כל היום, ואינו עובר עליהם אא"כ כלה היום ולא קיים המצוה, מ"מ זמן המצוה התחיל מיד בבוקר. ואם יודע שלא יהיה לו שופר או לולב אח"כ לקיים המצוה העשה, בוודאי מחויב לקיים עכשיו כשעדיין בידו לקיים המצוה. וממילא אם הוציא המעות שיש לו עכשיו לקיים מצותו, ביטל מצות עשה.

ולפי"ז מובן למה היכא שסיים עבודתו בערב שבת בעוד היום גדול ותבעו לבעל הבית, אע"פ שעדיין יש לו זמן עד הערב, אסור לו לבעה"ב לבזבז את הכסף שיש לו לצרכי שבת, משום שכבר התחייב עכשיו במצות פריעת שכר שכיר.

בדברי החינוך לגבי שכר שכיר בערב שבת

כתב ספר החינוך (מצוה תקפח) והשוכר בערב שבת ונדחה מלפרוע השכר בשביל שבת, יש לדון בזה שאינו עובר עוד בשל תורה, הואיל ואדחי אדחי, אבל חייב מדבריהם משום אל תאמר לרעך לך ושוב. וצ"ע במה מדובר, דאם מיירי שנגמר מלאכתו בעד היום גדול א"כ בצאת השמש של ערב שבת כבר עבר, ולכאורה א"א לומר שעבד אתו עד לאחר שקיעה שהרי חייב לעצור מלאכתו לפי כניסת השבת.

ועי' בספר שדי חמד (מערכת הכללים ב' בפאת השדה סי' כו) שמביא ספר זבח שלמים להגר"מ גאלאנטי בשם האר"י ז"ל, שהראשי תיבות של ביומו - תתן - שכרו, הוא ש-ב-ת, והוא מפרשו בכמה דרכים על פי סוד. וכתב עוד לבאר דבריו על פי הפשט, דמדובר בפועל שעבד בע"ש, והיות שא"א לשלם לו בשבת אולי אינו עובר בלאו ועשה, או"ד מחויב לשלם לו לפני שבת, לזה הזהיר הכתוב, ביומו תתן שכרו" רמז לשבת, שחייב לשלם לו בע"ש, כדי שיתענג ביום השבת, אע"פ שלא עבר על ביומו וכו', ולא תלין.

א"נ ר"ל שהיות ובערב שבת א"א לעבוד עד סוף היום ממש, כמבואר בטור (או"ח סי' של"א) על פי הירושלמי שבע"ש מקדים עצמו לביתו שיעור שיכול למלאות לו חבית מים ולצלוח דג ולהדליק את הנר, א"כ הוי כמו שפסק הרמ"א (חו"מ סי' שלט, ג) שאע"פ דשכיר יום זמנו כל הלילה, אבל פועלים דידן שאין עושין מלאכתן עד הלילה, כיון ששקעה עליו החמה עובר עליו. ובזה רצה לרמז במילות ביומו תתן שכרו ענין שבת, שבע"ש חייב לשלם לפני שבת, משום שכבר כלה העבודה לפני הלילה.

וכתב השד"ח שמדברי החינוך מבואר דלא כדברי הזבח שלמים, שנוקט שעובר על עשה ול"ת אם אינו משלם לו לפני שבת, שלפי החינוך אינו עובר היכא שסיים עבודתו בערב שבת, משום שאין החיוב כלל עד הלילה, ואז הוא "אנוס על פי הדיבור".

וצ"ל דהא דכתב הרמ"א שפועלים דידן שאין עושין מלאכתן עד הלילה עובר בשקיעת החמה, מיירי היכא שזמן עבודתן אינן עד הלילה, כמו היום שברוב מקומות עובדים עד שעה חמש, ובא"י הערבים שהם בדרך כלל "שכיר יום" עובדים עד שלש, א"כ מקרי זמן סיום עבודתם היא ביום, משא"כ פועלים שבדרך כלל עובדים עד צאת הכוכבים ורק בערב שבת מסיימים מוקדם בכדי שיהיה להם חעשות הצרכים המינימלים לשבת, עדיין מקרי זמן עבודתם סיימה אחרי סוף היום ואין החיוב חל אלא בכניסת שבת, ולכן כתב החינוך שאין בעה"ב עובר בכלום מה"ת, ואחרי שבת שיכול לשלם אותם עובר על איסור דרבנן.

ולפי"ז י"ל שהביה"ל שכתב ששכר פועלים קודם לעונג שבת, מיירי בפועל שסיים עבודתו מבעוד יום, ולא שעבד עד ממש סמוך לשבת, דלפי החינוך אז אין חיוב כלל לשלם לפועל. ד

האם מועיל זכייה

דודי הרב חיים צבי האלאנדער שליט"א פירסם שאלה מעניינת, היכא שאין הפועל נמצא אצלו, האם יכול לזכות לו הכסף שחייב לו, על ידי אחר מדין זכין לאדם שלא בפניו, ויקיים ע"י זה מצות ביומו תתן שכרו. הוא הביא פסק מהג"ר חנוך פרידמן שליט"א שדייק מהא דהביא הח"ח (אהב"ח פ"י נתיב"ח אות כ"ה) ספיקת הפרמ"ג (בספרו מתן שכרן בצדו), האם היכא ששלח שכר הפועל ע"י שליח, יכול לסמוך עליו שעשה שליחותו, או"ד כיון דמיירי בדין תורה, ובדאורייתא לא סמכינן על החזקה דשליח עושה שליחותו. ואם איתא שיוצא ידי חובתו ע"י שמזכה להפועל, למה לא זיכה לו לפני ששלח לו, ואז לכו"ע יצא ידי חובתו, אלא ע"כ שאינו יוצא ע"י זכייה. והטעם י"ל משום שאין זה זכות, שאם

יאבד הממון אחרי הזכייה, אינו יכול לחזור ולתבוע את בעה"ב. א"נ על פי דברי החינוך שכתב ששרשי המצוה היא, כי כל שכיר ברוב צריך לשכרו למזונותיו, על כן אין ראוי לאחר לו מזונותיו וכו', א"כ מה יעזור לו שיזכהו לו הכסף, אבל לא יכול לקנות אוכל בכסף זה. אבל עיקר הראיה יש לדחות, שאין כוונת הפרמ"ג למצא עצות, אלא לדון האם יש לסמוך שהשליח עשה שליחותו, היכא שעשאו שליח, שאפילו אם מועיל זכייה לא כל אחד הוא למדן ויודע, ולכן יותר מצוי שיעשה שליח להביא לו הכסף. שוב ראיתי את הספר בפנים וכתוב שם שהפרמ"ג עצמו פעם שלח שליח להביא כסף לפועל, ושלח אחריו לדעת אם קיים שליחותו.

הראשון שדן על זה להדיא הוא בשו"ת הלכות קטנות (חלק ב סימן לא), וז"ל לענין אם זכהו ע"י אחר יש צדדין בזה, ומסתברא שכל שביד הפועל לילך וליקח שוב אינו עובר, בין נתרצה פועל בין לא נתרצה **דהא ליכא לא תלין אתך**. ומסיים לעיין בפתחי תשובה (חו"מ ס"ס של"ט), ועי"ש שמביא דברי הב"י שאם המחזהו אצל שולחני, אפילו אין הפועל מסכים אין בעה"ב עובר. משמע שרצה להוכיח משם לענינינו, דהיינו דמשם ראינו שהיכא שבעה"ב נותן אפשרות לפועל לגבות שוב אינו עובר, משום שזה לא נחשב "אתך", שהרי ביד הפועל לקחת אותו, ולא משום שכבר קנה ע"י הזכייה. ולפי"ז לכאורה אפילו היכא שרק התקשר אליו ואמר לו שהכסף מחכה לו, ג"כ אינו עובר. ועי' בספר פתחי חושן (פ"ט הע' טו) שאפילו לפי ההלכות קטנות שאינו עובר בלא תלין, אבל אינו מקיים מצות ביומו תתן שכרו. כנראה שגם הוא הבין שאין סברת ההלכות קטנות משום שכבר זכה, דא"כ למה אינו קיים מצות ביומו תתן שכרו, אלא משום דאינו נחשב "אתך".

מי שקיבל שבת מוקדם

שמעתי בשם הבן איש חי שמי ששכח לשלם שכר שכיר וקיבל עליו את השבת מוקדם, שחייב לבטל הקבלת שבת שלו ע"י שאלת חכם כדי שיכול לקיים מצוותיו. ושמעתי בשיעור של הגר"י זילברשטיין שליט"א, כשהציע הדברים בפני גיסו הג"ר חיים קניבסקי שליט"א, אמר לו שהוא לא צריך לשאול על קבלת שבת שלו, ויכול לזכות הכסף להפועל ע"י קנין סודר, (שלא יהיה בעיא של מוקצה) ועי"ז יצא ידי חובתו. וכששאלו שאע"פ שהפועל קנה הכסף, אבל הוא לא יכול להשתמש בהם, ענה לו ש"ביומו תתן שכרו" כתיב והוא נתן לו. חזר והציע הדברים בפני חמיו הגריש"א שליט"א, (שהקב"ה ישלח לו רפואה שלימה בתוך שאר חולי ישראל) הסכים עם הגר"ח שליט"א. (שיעור זה נמסר לפני עשרים וחמש שנים.)

פועל שתובע ע"י שליח

עוד דן שם היכא שהפועל תבע ע"י שליח האם עובר בעה"ב. וז"ל שאלה פועל ששלח שלוחו לתבוע שכרו מב"ה אי עובר עליו, ועוד אם זכהו בה ע"י אחר אי עבר. תשובה אפשר דלאו כל כמיניה לשוויי שליח לחיוביה לזה, ואין זה בכלל שלוחו כמותו. וכעין ראייה ההיא דהמקבל (קי, ב) צא ושכור לי פועלים אין א' מהן עובר זה לפי שלא שכרן וזה לפי שאינן שלו, **ואפשר כמעט הוי בכלל אין שליח לדבר עבירה**. וזה תמוה, איזה עבירה יש לתבוע שכרו המגיע לו, וגם למה לא נאמר שלוחו של אדם כמותו כאן, מאי שנא מכל התורה כולה.